

Gyakran mondjuk, hogy Budapest a *fürdők városa*. De épp így azt is mondhatjuk, hogy Budapest a *barlangok városa*, mert egyetlen világváros sem dicsekedhet annyi érdekes és ritkaság számba menő barlanggal, mint éppen a mi fővárosunk.

E két jellegzetesség szorosan összetartozik, hiszen föld alatti természeti kincseink, a barlangok, a mélyből feltörő *hévíznek* — mai gyógyforrásaink „*őseinek*” — köszönhetik létrejöttüket. A hajdani hévizek kioldotta barlangrendszernek jelenleg már *tíz kilométer* hosszúságú járatait ismerjük, de kiterjedésük valószínűleg jóval *nagyobb* ennél.

E barlangrendszer bizonyos szakaszainak fölfedezését általában a *véletlennek* köszönhetjük. A felszínről beszivárgó vagy a hegy belsejébe folyó csapadékvíz által létrehozott barlangokkal ellentétben — a barlangok java része ugyanis ilyen! — a termálvíz által kioldott barlangok létezését, helyzetét *nem árulják el* a felszíni víznyelők, nagy karsztforrások vagy más külszíni jelek.

A mélyből feltörő termálvíz a hegyképző erőktől létrehozott számtalan keskeny közethasadékon keresett utat a felszínre, s ott nemcsak egy-két bővízü forrás, hanem számtalan kis vízfakadás,

szivárgás formájban jelent meg. Ezek az aránylag kis forrásnyílások az évszázaredek, évmilliók során — a hévízműködés megszűnte után — *eltömődtek*.

Ezért a barlangrendszer általában csak akkor válik a kutatók számára ismertté, hozzáférhetővé, ha a felszint kőbányászat, házalapozás vagy csatornaépítés során *megbontják*, s véletlenül a barlang egyik, még el nem tömődött ágára bukhatnak. Persze így is az kell, hogy e munkák vezetői *ne tömjék el* e megnyitott üregeket, hanem tüstént *értesítsék* a szakembereket! Ezt egyébként nemcsak a *természetvédelmi törvény* idevágó rendelkezései írják elő, hanem a bejelentés mindenkinek saját jól felfogott *érdeke* is, hiszen e barlangok néha annyira megközelítik a felszínt, hogy a föléjük tervezett épületek, műtárgyak *veszélybe* kerülhetnek.

Szerencsés véletlennek — és az építők és a kutatók jó együttműködésének — köszönhetjük egyebek között az 1904-ben fölfedezett *Pálvölgyi-barlang*, az 1930-ban fölfedezett *Szemlő-hegyi barlang* és az 1933-ban fölfedezett *Ferenc-hegyi barlang*, az öt kilométert meghaladó hosszúságú *Mátyás-hegyi barlang* és sok más, bár rövidebb, de érdekességek-

TURISTAUTAKON BUDA

ben bővelkedő barlang járatrendszerének megismerését.

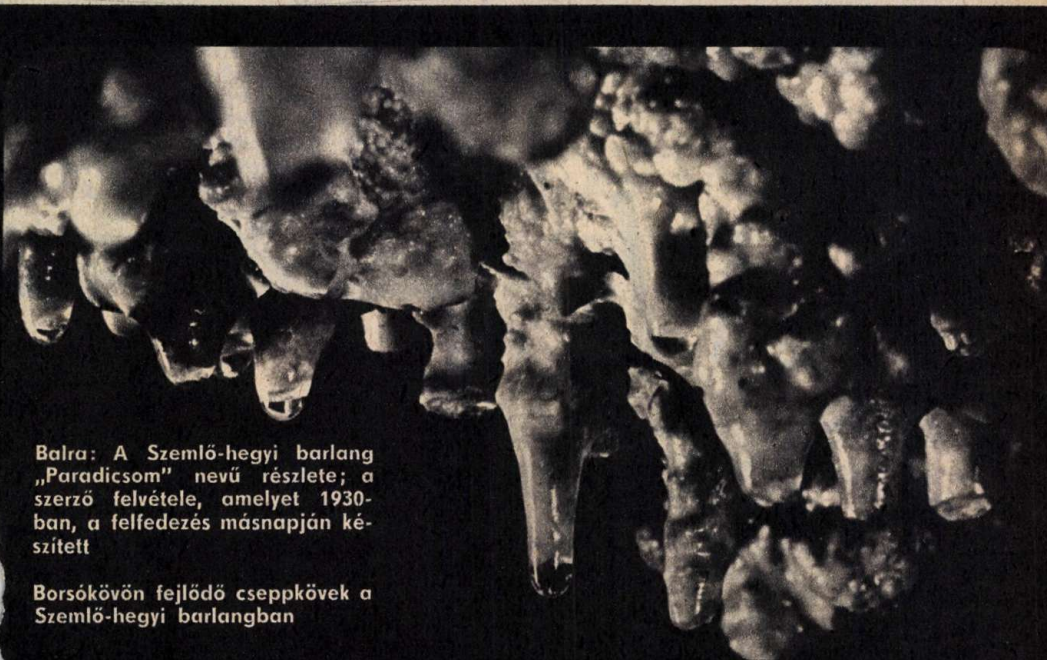
E barlangok a jelenleginél sokkal *alacsonyabb* szinten, a termálvíz akkori szintjén keletkeztek. A bennük folyó vagy álló termálvízben oldott ásványi anyagok a barlangok sziklafalain páratlan szépségű *borsókó-,* gipsz-, barit- és kalcit-képződmények* formájában rakódtak le. Később — a *Budai-hegység* emelkedésével — e barlangokból lassan eltűnt a víz, s ez jelenleg a budai hévforrások: a gellért-hegyi és a józsef-hegyi gyógyforrások szintjén áramlik. A kiszáradt barlangok pedig a hegységgel együtt a mai — mintegy 250 m-es tengerszint feletti — magasságig *emelkedtek*. Ez az emelkedés persze nem volt egyenletes, és a hegység bizonyos részei sem emelkedtek egyformán, emiatt a barlangok rendszere több helyen *szétszakadt*, s már nincsenek is pontosan egy szintben.

A továbbiakban szóljunk azokról a barlangokról, amelyek nemcsak a kutatók, a szakemberek számára hozzáférhetők, hanem amelyeket már ma is, vagy a közeli jövőben *bárki megtekinthet* kényelmesen, utcai ruhában.

A Szemlő-hegyi barlang

Először 1930-ban ismertük meg ezeket a csodálatos hidrotermális* képződményeket az akkor föltárt Szemlő-hegyi barlangban. E páratlan leletről értesítettük nagynevű tudósunkat, *Cholnoky Jenőt* (1870—1950), s ő idős kora ellenére lemászott a nehezen járható barlangba.

Egyebek között az alábbiakat írta a láttokról: „A barlang fenekén mint kivült virágok díszlenek a hajdani előntésben keletkezett mésztufa képződmények, s ezek ott díszlettek már akkor, amikor első durva kőeszközeit pattogtatta az ember, ott voltak a csiszolt kőszerszámokkal verekedő ember sok ezer éves történelmének ideje alatt. Ott virítottak a trójai háború idejében, amikor bronzfegyverekkel küzdöttek a hősök, ott voltak a történelmi idők aránylag nagyon rövid — háromezer-négyezer — esztendejében. Hallották Budavár visszavételének dörgő ágyúlövéseit, míg végre kőfejtők csákánya pendült meg a sok százezer éve elrejtett kincseskamra boltozatának kérgezett kövein, s napvilágra kerültek a hipparionnal, a masztodonttal és más ősemlősökkel egyidős üregek, remek ötvösművű kincseikkel együtt!”

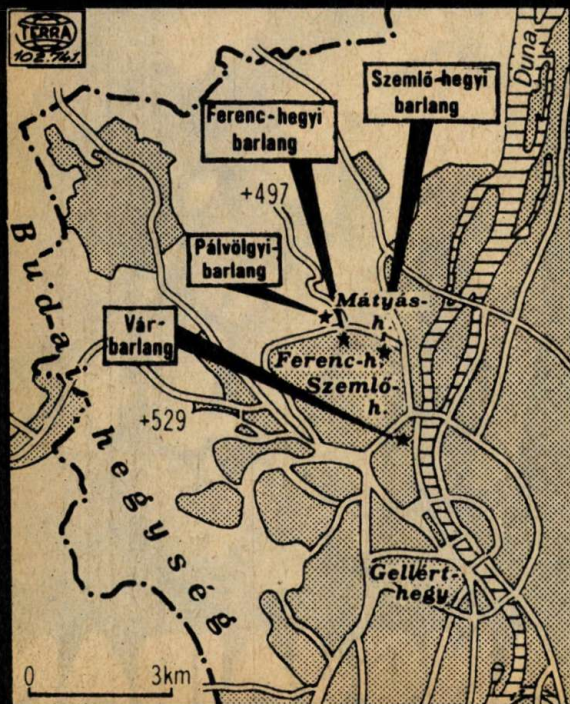
Balra: A Szemlő-hegyi barlang „Paradicsom” nevű részlete; a szerző felvétele, amelyet 1930-ban, a felfedezés másnapján készített

Borsókővön fejlődő cseppkövek a Szemlő-hegyi barlangban

EST BARLANGJAIBAN

A Pálvölgyi-barlang bejárata (Dr. Kessler Hubert, Kardos László és Bakonyi Béla felvételei)

A barlang áttekintési rajza: 1. be- és ki-járát; 2. Lőczy Lajos geológus emléktáblája; 3. felfedezési (ős-) bejárat; 4. „Orgona”; 5. cseppkökiállítás; 6. „Allatkert”; 7. „Boszorkánykonyha”; 8. „Szin-házterem”; 9. „Tyüklétra”; 10. „Mesevilág”; 11. „Paradicsom, Adám-Evával”; 12. „Pokolszakadék”; 13. „Tündérkút”; 14. tengeri kagylók csoportja a falban; 15. „Sóhajok hidja”

A „Hófehérke és a hét törpe” nevű alakzat
a Pálvölgyi-barlangban

A Pálvölgyi-barlang részlete az „Erkély”-ről
Részlet a Vár-barlangból

Annak idején számos külföldi szakember is meglátogatta a barlangot. Ez — egybehangzó véleményük szerint — nemzetközi viszonylatban is *páratlan* látványosság és tudományos érték.

A fölfedezés idején mi is úgy gondoltuk, hogy csak néhány hónap kell, s a Szemlő-hegyi barlang — pompás villanyvilágítással, jó utakkal, lépcsőkkel ellátva — fővárosunk egyik legnagyobb-rúbb látványossága lesz. Sajnos nem így történt! Az évtizedek óta folyó tárgyalások, győzködések ellenére, meg az „illetékesség” hiánya miatt kezdeményezéseink *meddők* maradtak. De nem maradtak vesztek azok sem, akik a természet szépségeit mindenáron rombolni akarták: „ásványgyűjtők” csákánnyal fölfegyverkezve *tönkretették* a csodálatos képződmények nagy részét.

E súlyos helyzeten változtatott most az *Országos Természetvédelmi Hivatal*. Vezetői felismerték e páratlan természeti kincs értékét, s elhatározták, hogy a nagyközönség számára *hozzáférhetővé* teszik. A munkálatok már megindultak.

Arról, hogy milyen látvány vár majd a látogatókra, meggyőződhetnek mindazok, akik fővárosunk *másik* természeti értékét, az elmúlt év végén ismét megnyitott *Pálvölgyi-barlangot* meglátogatták.

A Pálvölgyi-barlang

Ezt az 1904-ben fölfedezett barlangot annak idején a *Pannónia Turista Egyesület* lelkes tagjai vették gondozásukba. 1927-ben — a hazánkban tartott első nemzetközi barlangkutató kongresszus alkalmával — *társadalmi munkával* bevezették oda a villanyvilágítást, s az akkori viszonyoknak megfelelő utakat, lépcsőket is építettek. A második világháború végén súlyosan megrongált barlangot a felszabadulás után a *munkášturisták*, a *Természetbarátok Turista Egyesületének* barlangkutatói rengeteg társadalmi munkával állították helyre és nyitották meg ismét a nagyközönség előtt. Ám az egyre fokozódó igények, a növekvő forgalom meghaladták a társadalmi munka kereteit. Ezért a *Turista Ellátó Vállalat* vette gondozásába a barlangot, de az egyre korszerűtlenebbé váló, majd utóbb teljesen tönkrement világítási hálózat ismételt felújításának költségeit nem tudta biztosítani, és a barlang kezelése amúgy sem nagyon illet tevékenységi körébe. Így majdnem egy évig *zárra* maradt a barlang a látogatók elől. Egészen addig,

amíg az Országos Természetvédelmi Hivatal a barlang megmentésére nem sietett, s nagy anyagi áldozattal és a fiatal természetjárók s barlangkutatók jelentős társadalmi munkájával rövid idő alatt teljesen *rendbe* nem hozta. A korszerűsítéssel egyidejűleg kellemes várakozási lehetőségről és szakavatott *vezetőkről* is gondoskodott.

Az újra megnyitott barlangban jól láthatjuk a hajdani hévforrások *oldási munkáját*, az *örvénylő víz nyomait*, a különleges *sziklaalakzatokat*. A sziklafalakon számos helyen megkövesedett *tengeri kagylókat* fedezhetünk föl, annak bizonyítékaként, hogy a barlangot magába záró hegy közete hullámozó tenger *mésziszapjaként* rakódott le a harmadkorban. E barlangra nem jellemzőek a hidrotermális képződmények, mint például a Szemlő-hegyi barlangra. De találunk benne nagyon érdekes, a felszínről beszivárgó, mésztartalmú vízből lerakódott *cseppkő* képződményeket.

A budai Vár-barlang

Igaz, nem az említett barlangok körzetében helyezkedik el, bár kialakulásában kétségkívül *hasonló* tényezők játszottak közre, feltétlenül beszélünk kell fővárosunk egy másik föld alatti nevezetességéről, a *Vár-barlangról*. Ennek a közel tíz kilométer hosszú barlangnak a labirintusát a Vár-hegy tetején ástott *kutakon*, *pincéken* át fedezték fel, és a feltárult részleteket szövevényes „kazamata”-rendszerre alakították a Vár lakói, polgárok, katonák. A természet munkája és a *történelem* egyedülálló összefonódásának lehet itt tanúja a látogató. A Vár korai történetétől a törökkoron keresztül egészen a második világháborúig minden kor a barlang falaira véste a maga emlékeit, hiszen *óvóhelynek*, *börtönnek*, vagy éppen *borospincének* is használták. A helyenként három emeletes, természetes barlangrendszer eredeti formája a legtöbb helyen már csak a mennyezetten látható: a falakat és a padlót a történelem embere a maga hasznára alakította. A komor falak, a romantikus, riasztó környezet kedvenc színhelye a *televízió* és a *filmesek* kém-történeteinek. A Vár-barlang legérdekesebb részeit az *Üri utca 9.* szám alatti bejáraton keresztül *minden vasárnap* bemutatják az érdeklődőknek a *Magyar Karszt és Barlangkutató Társulat* lelkes társadalmi munkásai.

Dr. Kessler Hubert